

Om den nyeste nordiske Helstatspolitik

Taler

Johan Ernst Sars

Dato

9 mars 1867

Sted

Studentersamfundet, Christiania

1 Mine Herrer!

Hvad der nærmest har fremkaldt hos mig Ønsket om at udtale mig, er, at man, under de seneste Diskussioner her i Samfundet, har af et Tidsrum af vor
5 Historie, som jeg i flere Aar har beskæftiget mig med og som jeg mener at kjende noget til, gjort Betragtningensmaader gjældende, der skulle tjene til at vise det Ugrundede og Uhistoriske i en Stræben, som jeg for min Part finder meget vel grundet, og derimod paa den anden Side tjene til at støtte en Art af
10 skandinavisk Helstatspolitik, hvilken jeg er mest tilbøielig til at henhøre til de historiske Bagevjer, som Prof. Daa omtalte i sit Foredrag.

Men disse Lærdomsextrakter af vor egen eller de Nordiske Rigers Historie har dog kun været at betragte som et Slags Hjælpetropper for en almindelig Theorie, en almindelig Synsmaade af den nyeste Tids politiske Phænomener, der ogsaa er
15 bleven foredraget heroppe og som man aabenbar finder tjenlig til at danne det egentlige videnskabelige Grundlag for den nævnte Helstatspolitik. Jeg vil nu ogsaa udvikle min Mening herom, og, da den almindelige Theorie og de af vor egen Historie uddragne Moraler, ligesom de munde ud i de samme praktiske Konklusioner, saaledes ogsaa efter min Opfatning ere Aabenbarelses af den
20 samme Skjævhed i historisk Methode, bliver det i Grunden dog det samme Emne, der behandles.

*

25 Det er sandt, at Mindet om Norges Fornedrelse i 1536, om dets trehundreedaarige provincielle Afhængighed af et fremmed Land, om dets forsømte Tilstand under Dansk Overhøiheid, ikke bør fylde os med Harme og Bitterhed mod Danmark eller det Danske Folk. Det er sandt, at vi ikke bør vende os bort fra dette lange Tidsrum i vor Historie med Afsky og Foragt, at vi

ikke bør betragte det som en Søvn med stygge Drømme, der ingen Betydning
 kan have for os, som ere vaagnede til Virkeligheden igjen. Det er vistnok ogsaa
 sandt, at man i den senere Tid mere og mere er ophørt at betragte den
 trehundredaarige Afhængighedsperiode som en gold Ørk, et tomt Rum, et
 35 Mørke, der alene skjuler Ulykker og Ydmygelser, og at Dansketiden, eftersom
 man lærte den bedre at kjende, mere og mere er ophørt at være den rigeligt
 strømmende Kilde for Danskehadet. Og dette er et Fremskridt. Men vilde det
 være et Fremskridt, om vi vare komne derhen, at vi uden Smerte, uden at vi følte
 Hjertet krympe sig sammen inde i os, kunde betragte vort Fædrelands
 40 Nedsynken fra Selvstændighed og en glandsfuld Høide til et Lydrigets ydmyge,
 hæderløse, ubemærkede Tilværelse, om vi granskede Aarsagerne til hvad der
 overgik vort Fædreland ved Reformationen med den samme kolde
 Nysgjerrighed, hvormed man gransker Aarsagerne til en Plantes Henvisnen?
 Ophører Tabet af Selvstændigheden at kunne betragtes som en Ulykke, fordi
 45 man har erkjendt, at Ulykken var uundgaalig eller hvad man kalder nødvendig?
 Er der ikke i vort Lands Afhængighed og de Tilsidesættelser, som vederfores det,
 noget saarende for Nationalstoltheden, - og er Nationalstoltheden en Følelse,
 der ubetinget bør bekjæmpes, en raa Lidenskab, der gjør os blind for vort sande
 Vel? - Er det en sund og sand Opfatning, naar man nuomstunder, ledet af
 50 Amalgamationsbegeistring og Iver for Nordens Enhed i Westremsk Forstand,
 vil have dette, at Dansk Sprog og Kultur blev herskende i Norge, betragtet, ikke
 blot som Betingelsen for Fremskridt, men som et Fremskridt i og for sig, naar
 man i det udenfra paatvungne Fællesskab ser et Gode, som vi for enhver Pris
 maa holde fast ved, og i enhver Stræben udover dette udenfra paatvungne
 55 Fællesskab et Forræderi mod hvad man behager at kalde Nordens Sag? - Disse
 Spørgsmaal besvarer jeg med Nei.

Det var naturligt, at der efter den gjenvundne Frihed udbredte sig blandt
 Nordmændene en bitter Stemning mod Danmark, og at Glæden over Norges
 60 Selvstændighed, i Forbindelse med Følelsen af at denne Selvstændighed var ny
 og ubefæstet, fremkaldte en sygelig Mistæksomhed mod alt hvad der var dansk,
 en Spøgelsesfrygt, der øinede en Fare i enhver Tilnærmelse, af hvad Art nævnes
 kunde, til de beslægtede Nabofolk, en Lyst til at omgive sig med chinesiske
 Mure. Denne Stemning kom ogsaa til Gjennembrud hos vore historiske
 65 Forfattere. Navnlig har en anseet Lærd, hvem man i visse Maader kan tillægge
 Fortjenesten af at have grundlagt historisk Videnskabelighed hertilands, overalt,
 hvor han kommer ind paa Unionsperioden og Begivenhederne ved
 Reformationens Indførelse, omtalt Danmarks og den danske Regjerings

- 70 Forhold i en skjældende og hadefuld Tone. Man vil saaledes hyppig finde, at han kalder Christian III "en Skurk", og Ophævelsen af det Norske Rigsraad i 1536: "en afskyelig Forbrydelse", "en Nederdrægtighed uden Sidestykke i Historien", "en evig Vanære for Danmark" etc. - Vi kunne nu smile over disse Ytringer af Vrede eller over den sygelige Mistænksomhed, der indgav
- 75 "Statsborgeren" det humoristiske Forslag, at holde et eget Mandtal over indflyttede Danske og stille dem under en særegen Opsigt, ligesom man gjorde med Jøder og Zigeunere andensteds. Og hvorfor kunne vi det? hvorledes have vi overvundet dette Vredesmod og denne Mistænkelighed? Aabenbart derved, at vi ere naaede saalangt frem i vort nationale Selvstændighedsarbejde, at vi kunne
- 80 see med nogen Ro udover baade Fortid og Fremtid, at vi ikke i samme Grad som de nærmest forudgaaende Generationer have den ængstelige, nervehidsende Fornemmelse af at det, som vi sætte høiest Pris paa, som vi maa og skulle sætte høiest Pris paa, endnu ikke besiddes saaledes, at det jo kan fratages os, at Selvstændigheden endnu blot er en Form, der let kan sønderbrydes, fordi den
- 85 ikke er fyldt af det evig Uforgjængelige, af Nationens Aand. Dette burde være til Oplysning og Belærelse for dem, der indbilde sig, at de, som arbeide for Udviklingen af den nationale Selvstændighed i alle Retninger, tillige arbeide paa Sondringen og Splittelsen mellem Nordens Folk.
- 90 Den moderne Videnskabs Emancipation havde sin afgjørende Krise, da der udtaltes en almindelig Protest mod alle hævdede og vedtagne Meninger. Norges nationale Emancipation havde sin afgjørende Krise ved Begivenhederne i 1814, ikke blot herved at disse Begivenheder bragte det politisk Autonomi, men ogsaa derved, at de affødte hos Nordmændene en Stemning, der kan siges at have
- 95 været en Protest mod Afhængighedstidens Traditioner og Opinioner, mod Klokkekjærligheden til Danmark, mod den tvillingrigske Patriotisme. Protesten var nødvendig til at indlede Arbejdet mod fuld national Selvstændighed, Bitterheden dens naturlige Følge, og den Opfatning eller Fremstilling af vor forudgaaende Historie, der saa i Tilintetgjørelsen af Norges politiske
- 100 Selvstændighed en skummel Forbrydelse, som for bestandig maatte vende vore Hjerter fra Danmark og det Danske Folk, eller slog en Streg over den hele Foreningstid og kaldte den en Feberphantasi, som man helt burde see til at glemme, gav begge sit Udtryk.
- 105 Denne Opfatning har altsaa gjort sin Nytte og havt sin Betydning; men vi kunde ikke blive staaende ved den, fordi den er væsentlig uvidenskabelig. Videnskabens sande Karakter er, at den tager Alting med, at den ikke begynder

med givne Satser, der kræver Beskjærelser og Bortskaffelser af det
110 erfaringsmæssigt givne Stof, at den ikke stirrer sig blind paa Enkeltheder, men
altid har Sammenhængen for Øie. Og denne Karakter har hin Opfatning ikke,
men ganske vist heller ikke de Opfatninger af vor Historie efter Reformationen,
som man i den seneste Tid er begyndt at gjøre gjældende i den skandinaviske
Helstatspolitiks Interesse.

115

Naar man, dengang Danmarks politiske Forbrydelser var et Yndlingsemne,
fandt en saa uudtømmelig Kilde til Had og Vrede i Begivenhederne ved
Reformationens Indførelse, naar man gav den Danske Regjering eller Danske
Lehnsherrer Skylden for Norges Underkastelse og paafølgende Ulykker, saa
120 vidner dette om, at man savnede Overblikket over vort Fædrelands ældre
Historie. Hadde man havt dette Overblik, vilde man have skjønneth, at de
politiske Vanskjæbner havde sin væsentlige Aarsag i indre Forholde, der gaa
tilbage til vor Histories første Begyndelser og vort Samfunds oprindelige
Sammenføjning og Karakter. Her var det altsaa Sammenhængens Aand, der
125 savnedes. Man gik ud fra, at Norge inden Tabet af den politiske Selvstændighed
havde været lykkeligt og befundet sig i Fremgang, at det alene ved denne
Begivenhed blev styrtet i Elendighed, og man veltede Skylden herfor over paa
dem, der kun vare Redskaber. Og ligesom man forestillede sig det Norske Folks
Tilstand før Reformationen lysere og bedre end den virkelig var, saaledes
130 forestillede man sig Tilstanden bagefter langt værre end den virkelig var. Her var
det visse, i den forherskende Stemning givne, Satser, som man ikke kunde
komme fra og som krævede Beskjærelser, Bortskaffelser eller Tilsætninger i det
erfaringsmæssigt givne Stof, det historiske Materiale. Man var fuld af
Enthousiasme for den nylig gjenvundne politiske Selvstændighed, man
135 betragtede den som det høieste Gode, og man kunde ikke forestille sig andet end
af en dyb Smerte, en bitter Harmen maatte have gennemtrængt Folket ved dens
Tab. Man kunde ikke eller vilde ikke tænke sig Muligheden af at der var gjort
betydningsfulde Fremskridt under Enevelden og under en ydmygende
Afhængighed af et fremmed Land. Der var naturligvis ingen bevidst Hensigt til
140 at forvanske Historien; men man saa den gennem en sterkt ophidset Stemnings
Briller, der forrykkede de sande Forholde og ved hvilke visse Enkeltheder bleve
ligesaa sterkt forstørrede, som andre bleve formindskede. Saaledes fremkom der
i den almindelige Opfatning et Billede af Foreningen med Danmark, der
unegtelig i visse Maader fortjener at kaldes et Vrægebillede. Norge var, hedte
145 det, i de tre Aarhundreder bleven systematisk udplyndret og mishandlet; dets
Kulturudvikling afbrødes i sine bedste Spirer, dets Velstandskilder udtørredes,

dets Næringsveie gik tilbage, dets blomstrende Byer forvandlede til Grushobe eller usle Fiskerleier. Og af denne sørgelige, men lærerige Historie uddrog man
150 da ogsaa Moralen: søg Landets Lykke i den størst mulige Isolation og fremfor alt betragt enhver Art af Forbindelse med Danmark som fordervelig.

Slige Moraler og nyttige Lærdomme, Advarsler og Formaninger, uddragne af Historien til Menigmands Brug, tilhøre en Art af Historieforskning eller
155 Historieskrivning, der nu maa siges at være forældet. Den er ligesaameget i Strid med Historiens Væsen, som det er i Strid med Poesiens Væsen at agere Klædebon for snuusfornuftige Leveregler, eller, for at bruge et Udtryk af Holberg, at agere Forgyldning paa den praktiske Morals Piller. Den hviler paa Forudsætningen af at Historien, den nationale eller almindelige, er en Samling
160 af Enkeltheder og ikke et organisk sammenhængende Hele. Thi alene under denne Forudsætning kan man tro, at Historiens Opgave, at være et Slags magistra vitae, fyldestgøres derved, at man løser de enkelte Begivenheder, enkelte Perioder eller enkelte historiske Personligheters Liv ud af den Sammenhæng, hvori de staa, og udræsonnerer af dem moralske eller politiske
165 Leveregler. Men denne Forudsætning er uvidenskabelig, og de saaledes udbragte Lærdomme ere da ogsaa omtrent af samme Kaliber som de Moraler, Wessel parodierende har ladet sine komiske Fortællinger ende med, idet hine saavel som disse knytte sig til mere eller mindre uvæsentlige Sider ved det behandlede Stof. Det væsentlige nemlig, Aanden, det styrende Princip i de historiske
170 Begivenheder, opfattes kun, naar man lader sig gennemtrænge af den hele store Sammenhæng, naar man lader Historien udvikle sine egne Tanker, istedetfor at lægge den paa udenfra hentede Ideers og Indfalds Prokrustesseng. Det er derfor med Hensyn paa hin pragmatiske eller ræsonnerende Historik, der betragter Historien som en moralsk Læsebog, et Opslag af Præmisser for allehaande
175 gangbare politiske Doktriner, en Exempelsamling til Brug for betrængte Statsmænd og Kandestøbere, med Føie blevet sagt af Hegel: "Man lærer intet af Historien uden dette ene, at man intet lærer af Historien."

Men passer ikke alt dette fuldkomment ligesaa godt paa de Anvendelser, man i
180 den allernyeste Tid sees og høres at ville gjøre af Norges Skjebne i dets Fornedrelsestid til Fordel for en skandinavisk Helstatspolitik og imod den Norske Selvstændighedsstræben, som paa de antiskandinaviske og antidanske Lærdomme, man tidligere pleiede at uddrage af det samme Tidsrums Historie?

185 Vi have hørt under de seneste Diskusioner her i Samfundet, at de, der ivre mod

Folkesprogets Hævdelse og optræde som Tilhængere af den nye skandinaviske Helstatspolitik, tro at finde meget kraftige Argumenter i vort Fædrelands Historie under Foreningen med Danmark. De fremhæve i sterke Udtryk Norges jammerlige Forfatning og dybe Forfald, før det opnaaede at blive dansk Provins og medens det endnu havde sit eget Sprog i fuld Hevd og Brug. Der smøres tykt paa: man fortæller os, at det Norske Folk kun bestod af Bønder og at hos disse samme Bønder den yderste Fattigdom ledsagedes af den bundløseste Fordervelse. Men ikke før har Norge opnaaet at blive dansk Lydrige, ikke før er det blevet af med Resterne af sin politiske Autonomi, ikke før er dansk Sprog trængt ind i Kirken og Skolen, førend Billedet med Eet forandres. Landet gaar rask fremad i Velstand, Folket i Moralitet og Oplysning. Bonden beskyttes i sin Frihed og Selveiendom af det uegennyttige danske Aristokrati, og den Norske Bondefrihed virker igjen tilbage til at emancipere Danmarks Bondestand; ved det danske Sprogs Indtrængen begynder atter Kulturen at spire i Norge, og Norske Forfatteres Geni finder rig Leilighed til Udfoldelse og kunne gjøre Epoche i den blomstrende danske Literatur, til hvilken Sprogfællesskabet har aabnet dem Adgang; Folket er tilfreds og kan ikke være andet; der høres ingen Klager over Tabet af en politisk Selvstændighed, som ikke havde bragt Norge nogen Frugt, eller over at ikke Landets eget Sprog var blevet Kirke og Skolesprog, hvorved jo Norge vilde være blevet udelukket fra den videre Kulturkreds; nei, man var for fornuftig til det dengang! Amalgamationen af Norsk og Dansk ledede, kort sagt, til de allerfortræffeligste og allerglædeligste Resultater. Hvad slutter man nu heraf? Naturligvis, at en Amalgamation mellem de beslægtede Nordiske Folk overhovede ikke er noget, man skal være saa forskrækkelig bange for, at den politiske Selvstændighed ofte kan være til Hinder for en sund og kraftig Udvikling, at det er absurd at forsøge paa at bringe det Norske Sprog i Hevd og Brug igjen, da det jo har vist sig, at Indtrængningen af det Danske var, - ikke blot en Betingelse for den fortsatte Fremadskriden i Oplysning og Kultur: dermed vilde man ikke have sagt meget, da Betingelsen jo alene er et Gode, relativt til visse Tidsomstændigheder, der gjerne kan være af en saadan Beskaffenhed, at man ikke for alt i Verden vil have dem tilbage igjen, - men et Fremskridt i og for sig, der lagde Grunden til et Fællesskab, som har bragt os meget Godt og Herligt, følgelig ogsaa vil bringe os meget Godt og Herligt, og som man for enhver Pris maa holde fast ved. - Det nytter ikke, at vi indvende herimod, at der i Norges indre og ydre Uselvstændighed, hvor fordelagtig den end kan erkjendes at have været, er noget for Nationalfølelsen saarende, og at vore Forfædre, dersom de havde været mere oplyste og deres Syn følgelig havde rækket videre, udentvivl vilde have følt dette

Saarende meget sterkere end de gjorde, maaske saa sterkt, at de heller havde ofret alt andet end denne samme politiske og nationale Selvstændighed, der var dem saa lidet fordelagtig. Man vil svare os, at Følelsen intet har med historisk Videnskab at bestille, ligesaa lidt som med den skandinaviske Helstatspolitik, at
230 hvad man fremfor alt har at iagttage, naar man [vil] fælde en sund Dom over Fortidens Begivenheder, og uddrage sand Frugt, virkelig Belærelse af deres Studium, det er at lade Følelserne bag sig og at give den nygterne Forstand det den tilkommende Enevelde i historiske Sager.

235 Men, mine Herrer, at gjøre en saadan Vold paa sine naturlige Følelser er at berøve selve Tanken den Jordbund, hvori den skal voxe og blive stor, og vore helstatspolitiske Pragmatikere forbryde sig dobbelt mod Videnskaben, idet deres Moraler paa den ene Side ere udbragte ved en Mutileren af det historiske Stof der betragtes, og paa den anden Side til fuld Anerkjendelse kræve en Slags
240 Mutileren af den Personlighed, der betragter Stoffet. - Man lærer ikke at forstaa Historien ved at stille sig udenfor den og ræsonnere over den. Den skal ikke blot gennemtænkes, men gennemleves og gennemføles. Der kræves ikke blot, at Historiens stoflige Sammenhæng ikke brydes paa noget Punkt, men der kræves ogsaa, at vi selv helt og holden skulle være med i den. Den er nemlig helt og
245 holdent i os; vi ere dens Resultat og vi bære dens inderste Tanke i os; at studere Historie er at bringe til Klarhed og Bevidsthed vort eget Væsen; men til vort Væsen hører i Sandhed ikke blot Forstand og Tanker, men ogsaa Følelser, ja disse ere vel en endnu langt mægtigere og væsentligere Del af os end hine. Man kan derfor være ligesaa sikker paa, at en Opfatning af den nationale Historie, der
250 oprører vor naturlige Følelse, er falsk, som paa, at en Opfatning, der strider mod vor naturlige bonsens, er det.

Og man maa jo tillige, for at udbringe hine kraftige historiske Argumenter til Fordel for den skandinaviske Helstatspolitik og imod den Norske
255 Selvstændighedsstræben, foretage ligesaa voldsomme, ja endnu værre, og endnu langt mindre undskyldelige, Beskjærelser og Lemlæstelser af Historiens Stof og Sammenhæng, end dem, hvorved i tidligere Dage de antiskandinaviske Lærdomme bleve udbragte. Jeg vil ikke tale om, at Foreningen mellem Danmark og Norge havde i rent udvortes; rent materiel, Henseende sine store og mørke
260 Skyggepartier, som det lader til enkelte nu er ligesaa blind for, som man tidligere var blind for de lysere Sider. Jeg vil ikke tale om, at, naar man fortæller os, at det Norske Folk var tilfreds i sin Afhængighed, saa udelader man af sin Skildring det, som efter min Opfatning er det egentlig Essentielle i Norges Historie i hint

265 Tidsrum. Men hvorledes kan man komme til at indbilde sig, at de Fordele, som
Fællesskabet med Danmark i Sprog, Kultur og Statsvæsen foregives at have bragt
os, beviser nogentsomhelst til Fordel for Amalgamation, Helstatspolitik,
sprogligt Fællesskab overhovedet, uden derved, at man seer bort fra vor hele
270 Historie og Udvikling siden 1814? - Hvad der udmærker denne, er - det vil vel
Ingen benegte - en rastløs, energisk Stræben efter fuld politisk og national
Selvstændighed. Denne Stræben fortsættes ind i vore Dage; den har siden 1814
stadig voxet i Styrke og Omfang, og vore saakaldte Ultranorske gjøre jo ikke
andet - end ikke ved de mest yderligtgaaende Programmer - end at formulere
hvad der som mere eller mindre bevidste Tendenter gjør sig gjældende paa alle
275 Punkter af vort folkelige Liv. Er da dette Afsnit af vor Historie, som vi, naar vi
følge de naturlige Følelsers Stemme, ville kalde dens bedste og rigeste Del, en
eneste stor Aberration? - Metaphysikeren hjælper sig paa denne Maade, ved en
saadan vilkaarlig Eliminieren, naar hans Satser komme i Strid med Erfaring og
Observation; men Videnskabsmanden ikke. Han erkjender, at hvad der ikke
280 forklarer Alt, ikke forklarer Noget, at Sandheden først er given ved den hele
store Sammenhæng. Og saaledes kan den helstatspolitiske Doktrin og
Fordømmelsesdommen over vor Stræben efter fuld Selvstændighed med
Hensyn paa Stat, Sprog og Kultur, forsaavidt denne Fordømmelse og denne
Doktrin støtter sig til Argumenter, hentede fra Norges Historie under
285 Foreningen med Danmark, erklæres for uefterrettelig at være. Det er ikke ved
eensidig at fortabe sig i Betragtningen af et enkelt Afsnit af Historien og ved at
gjøre sig blind for, hvad der gaar forud eller hvad der følger efter, men ved at
tage den hele Udvikling med og samle den i eet Overblik, at man sættes istand til
at have en rationelt begrundet Mening om, hvad der er "Bagevjer", og hvad der
290 er den rette store fremadilende Strøm blandt de Opinioner og Tidsretninger,
der røre sig omkring os.

Jeg skal nu forsøge paa at give en Fremstilling, i saa faa Træk som muligt, af hvad
der efter min Opfatning*) er den røde Traad i vor nyere Historie, hvad der
295 forbinder de tre Afsnit, som udvortes synes at have saa lidet med hinanden at
gjøre, den ældre Selvstændighedsperiode, Afhængighedsperioden, og den nyere
Selvstændighedsperiode, til en sammenhængende Udviklingsproces, der
fortsættes gennem os.

300 Jeg vil begynde med den Sats, som Helstatspolitikerne formentlig ikke vil
forgribe sig paa, at der før Reformationen og Grevefeiden bestod et særegent
Norsk Folk, en særegen Norsk Kultur og et særegent Norsk Sprog. Hvor blev

der nu af alt dette i den store Krise? gik det under? Nei det vedblev at bestaa;
305 dette er en Sats, som de Helstatsdoktrinære ogsaa skal lade staa. Det er erkjendt,
at hvad der skete i Norge ved de nævnte Begivenheder og deres Følger, var langt
mindre indgribende, end man ofte forestillede sig, naar man troede at maatte
grave den egte Norskhed frem under Gruset af Oslos og Hamars Ruiner, Folket
bevarede og udviklede videre i uforstyrret Ro sin eiendommelige, sterkt prægede
310 Samfundsforfatning, der var og er den nationale Udviklings brede Grundvold;
det bevarede Sproget og spiredygtige Kjærner af national Kultur og Tradition.
Hvad der skete, var kun at en fremmed Kultur satte sig af udenpaa eller ovenpaa
det Norske Samfund, men uden at trænge ned i det og uden at destruere det i
dets væsentlige Organer. Jeg vil ikke formindske Betydningen af denne det
315 Fremmedes Indtrængen. Det var ingen indre Sygdom, ingen Fordervelse hos
Folket, der frembragte den Norske Stats Undergang. Men, hvad der nu er vor
Styrke, den i Naturforholdene begrundede demokratiske Forfatning, var
dengang vor Svaghed. Folkene kunde i hin Tidsalder ikke være virksomme i
Politiken eller fremadskridende i Kulturen uden gennem en aristokratisk
320 Repræsentation, og Norge savnede og maatte savne en saadan. Det ophørte
derfor lidt efter lidt at eksistere som Stat og dets Kultur ophørte at skyde nye
Skud eller at tilegne sig nye Stoffer og nye Spireemner. Hvad vi ikke havde
kunnet udvikle af os selv, det maatte tilføres os udenfra. Gennem Foreningen
med Danmark fik Norge atter en Regjering og en Administration, og ved det
325 Danske Sprog indbragtes de Gjæringsstoffer for den indre Udvikling, som vor
egen Kultur uden en saadan Formidling maaske ikke eller ialfald først senere
vilde have formaaet at tilegne sig. Men Dansk Sprog og Dansk Regjering og
Administration var dog og blev dog det Fremmede, og det er nødvendigt, at
Organismen, naar den er vakt af sin Dvale, derved at det fremmede Element er
330 bragt ind i den, reagerer mod det. Den vil arbeide paa at assimilere det med sig
eller støde det ud fra sig, og, hvis hverken det ene eller det andet lykkes, vil der
opstaa Edder og usunde Vedsker og Organismen maa gaa under. Dansk Sprog
og Dansk Administration bragte nyt Liv ind i det Norske Samfund; men dette
Liv maatte først og fremst ytre sig som en Bestræbelse efter at tilintetgjøre,
335 udrydde Danskheden, saa at der ikke fandtes mindste Trevl af den tilbage. Ved
Begivenhederne i det sextende Aarhundrede var der skeet et Brud i den
nationale Udviklings Samrønhæng; Bruddet var udvortes, det er sandt, men,
hvis det ikke fuldstændig heledes, gjaldt det ikke destomindre Livet, og alle den
gjenvalte Organismes levende Kræfter maatte af sig selv, drevne af den
340 organiske Naturlov, virke sammen mod dette Formaal; det ægte nationale Livs
Skikter, der fortsatte sig i Samfundets Indre, maatte atter træde frem i Dagen,

sønderbrydende og kastende tilside de fremmede Lag.

345 Denne Stræben efter at hele det skete Brud, efter at tilintetgjøre det Fremmede,
og restituere den nationale Enhed og den historiske Sammenhæng er Kjernen af
vor Historie fra Reformationen og indtil idag; denne Stræben har sin Grund i
de Naturlove, der gjelde saavel for aandelige som for materielle Organismer, og
den vil og maa naa sit Maal, trods alle amalgamistiske eller helstatsdoktrinære
350 Bagevjer.

Den naar under Foreningen med Danmark ikke frem til fuld Bevidsthed, men
den møder os dog overalt, og vi se den stadig voxe i Omfang og Styrke.
Administrationen antager en mere national Karakter, i Literaturen udsondre de
355 Norske Forfattere sig stedse mere ved Stil, Smag og Valget af Emner fra sine
Danske Medbrødre, og efter Midten af det forrige Aarhundrede bliver deres
Forhold til disse en bestemt udtalt Opposition. De Norske Studenter vare
ligesaa bekjendte i Kjøbenhavn som Islændingerne ere det nuomstunder for sine
kraftige Næver og letfengelige Patriotisme. Men, naar de vare vendte hjem til
360 Fædrelandet og sade som Prester eller Skrivere i de afsides Norske Bygder,
dvælede de dog helst ved Minderne fra den Danske Hovedstad; de vare ved sit
Aandsliv paa det fasteste knyttede til Danmark, og de maatte vel derfor
mangengang føle sig noget fremmede blandt hine Odelsbønder, hvem de med
Stolthed kaldte sine Landsmænd. De høiere Samfundsklasser i Norge vare ved
365 Sprog- og Kulturfællesskabet med Danmark som ved en dyb Kløft adskilte fra
det store Folk, med hvem en endnu noget abstrakt Fædrelandskjærlighed paa
den anden Side forbandt dem, og de kunde ikke være sig klart bevidst Savnet af
sterkere Baand og derfor heller ikke Tilstedeværelsen af hin Kløft, saalænge det
var naturligt at de betragtede sig som hjemme i det danske Kulturliv og saalænge
370 den Norske Selvstændighedsstræben endnu ikke havde sprængt
Helstatsrammen, der omsluttede begge Folk.

Dette skete i 1814. Nu, da Norge blev henvist til sig selv, nu da det paa egen
Haand skulde føre kulturen videre, maatte hin Kløft blive aabenbar, i det den
375 virkede lammende paa det aandelige Liv, og med det samme maatte ogsaa
Norskhedsbestræbelsernes fælleds store Maal trænge frem til Bevidstheden. I
Aarhundreder havde det Norske Folks hele indre Liv været en Kamp for at
assimilere med sig eller støde bort fra sig det Fremmede, som var indbragt ved
Reformationen og den politiske Afhængighed, og, idet man blev sig klart
380 bevidst, hvorom det gjaldt, gjorde man et Sprang udover de Vidder, der endnu

adskilte fra Maalet, og stillede sig i Indbildningen der, hvorhen først Slægtfølgers langsomme Arbejder skal bringe os. Denne Antecipation af Maalet, der var en Følge af at en længe fortsat Stræben med Et vaagnede til Bevidsthed, denne
385 Ønskernes Forudilen foran Virkeligheden fandt sit Udtryk i, hvad jeg tidligere omtalte: Protesten mod den hele Dansketid. Kun i Oldtidens frie Nordmænd skulde Nutidens frie Nordmænd se sine Forfædre; disse vare hines rette Ætlinger og umiddelbare Arvtagere, Mellemtiden skulde være glemt og derved Sammenhængen tilveiebragt i vort Fædrelands Historie.

390

Henrik Wergeland har sagt i en Tale til Fædrenes Minde: "Vort Norge og Fortidens Norge synes som to afbrudte Halvringe, der passe paa det nøieste sammen; Mellemalderen kun som den uægte Lodning, som vi bryde væk for at hele de ægte Led ... Oldtidens Saga forstaa vi, men ingenlunde tilfulde, hvorledes
395 Ætlinger af disse frisindede Helte kunde saalænge taale Fædrelandets Vanære. Vi springe over Mellemalderen. Vi hverken beundre eller elske disse Nordmænd. Det er kun i Tiden, ikke i Aanden, de staa os nærmere ... Vi tale ikke til det Norge, der forekommer os sovende, men til det levende, hvis Bedrifter staa os for Øine i Sagaen og atter foregaa i vor Indbildningskraft, - det der taler til os i et
400 Sprog, som synes formet efter Landets og Folkets Natur, og som vi føle Fortræffeligheden af fremfor det vi fik af de nærmeste Fædre. Vi mene Oldtiden, naar vi nævne det gamle Norge. Vi ile strax did, ligesom Øiet ser tversover fra Fjeldtind til Tind uden at bøie Synstraalerne efter Dalen imellem."

405 Det er i den allerseneste Tid blevet forsøgt at gjøre en ganske modsat Opfatning gjældende af den her udtalte. Man har sagt os, at det netop er i hin foragtede Mellemalder at vi skulle søge vore rette Forfædre. Dansketiden er bleven rehabiliteret, ligesom Historikerne i vore Dage have rehabiliteret Alting og Alle ligefra Tiberius og Nero til Catharina de Medicis og Grevinde Dubarry. Men vi
410 skulle nu erkjende, at der i Wergelands Tale er Spor af Geniets Lynglimt, som i alt hvad han har skrevet, og det er let at paavise, i Overenstemmelse med den foregaaende Udvikling, at hine Udtryk indeslutte en Sandhed, om ikke den hele Sandhed. Det er vistnok en selvmordersk Fordring, at vi skulle springe over Mellemalderen mellem Oldtidens frie Nordmænd og Nutidens frie Nordmænd.
415 Et Folks Historie taaler intet fuldstændigt Brud i sin Sammenhæng; det har ophørt at existere for bestandigt, naar det har ophørt at existere i et Øieblik, og selve den levende Nationalfølelse, den sterke Vitalitet, som aabenbarer sig hos Folket efter 1814, maatte give Forvisning om, at vi ikke vilde søge forgjæves efter Norskheden i hin Mellemalder, naar vi ikke bleve staaende ved Historiens

aandløse Udvortesheder. Vi skulle i Opfatningen af vor Historie bære os ad som Geologen i Studiet af de bølgende eller foldede Skikter. Han ser et Bergslag optræde paa et Sted i mægtige Klipper, og saa pludselig forsvinde i Dalen nedenfor; men Landet hæver sig atter i det Fjerne, og han slutter deraf, at

425 Bergslaget fortsætter sig indunder Dalens løsere Jordlag, og at han atter vil se det træde frem i Dagen paa den næste Aasryg. Dansketiden er en saadan Dal, i hvilken det Bergslag, der i Oldtiden steg op i mægtige Former, pludselig synes forsvundet; men vi kunne være sikre paa, at vi, ved at rydde Gruset og de løse Jordlag tilside, ogsaa der ville finde Norskhedens faste Berg paa Bunden. Jo

430 nærmere vi komme Nutiden, jo mere hæver Landet sig, jo hyppigere stikker dette Berg frem i enkelte Spidser og Knuder gjemmen de løse Lag, og tilsidst vil det helt bryde frem i Dagen; vi staa da atter paa Høiden, og skue tilbage paa Oldtiden, for at bruge Wergelands Udtryk, som man ser tversover fra Fjeldtind til Tind. Der er fremdeles det at bemærke ved hvad der er citeret af Wergelands

435 Tale, at han, som hans Samtid overhovedet, anteciperer Nationens Gjenfødelse. Men han har rigtigt betegnet Karakteren af denne, Maalet for den folkelige Stræben. Oldtidens Nordmænd skulle i Ordets fulde Bemærkelse blive vore Forfædre, Norges Historie skal gjenvinde den fulde nationale Sammenhæng, ikke derved at vi springe Mellemalderen over, men derved at vi fortsætte dens

440 inderste Gjerning. Er dette Maal naaet? Er Bruddet i vor Historie fuldstændig helet? er det Fremmede assimileret eller udsondret? er Kløften mellem Folket og de saakaldte højere Samfundsklasser udjævnet? Min Mening er, at dette endnu ikke er Tilfælde. Naar vi betænke, at den hos Folket bevarede Skat af Sange og Sagn, af eiendommeligt Lune, sund Livsvisdom, sprogligt Malm indtil for nylig

445 har været en lukket Bog for os, at Literaturen først i den seneste Tid har faaet en afgjort national Karakter, at det fra Foreningen med Danmark stammende Bureaukrati indtil den seneste Tid har behersket vort Statsliv, ville vi finde det rimeligt, at der endnu staar meget tilbage. Men en saadan Bevægelse vil, naar den overlades til sig selv, stadig akcelerere; den er som Sneboldten, der under sit Løb

450 stadig vinder i Hurtighed og i Evne til at beseire de mødende Hindringer. I Aarhundreder har alle Folkets Kræfter været rettede paa at gjenvinde og befæste den indre og ydre Selvstændighed, og, skulde endnu meget være at vinde, saa maa vi dog tro, at det vil falde forholdsvis lettere og kræve forholdsvis mindre Tid. - I denne Sammenhæng bør, saavidt jeg kan skjønne, den saakaldte Maalsag

455 betragtes. Jeg vil her ikke indlade mig paa at udtale nogen Mening om, inden hvilken Grændser denne Stræben kan ansees berettiges. Men saameget forekommer mig klart, at man kun under den Forudsætning vil ubetinget kunne bryde Staven over den, at man stiller sig i Opposition til hele vor tidligere

460 Udvikling, erklærer den for en Bagevje, og mener at alt hvad der hidtil er gjort
maa gøres om eller tilbage igjen.

*

465 Vi have nu hørt, at der gives Folk, som gjøre dette. Der gives Folk, -
sandsynligvis dog ikke mange, - for hvem Oldtiden med sin Partikularisme maa
være en Vederstyggelighed, som derimod i Unionsperioden vil finde adskilligt at
glæde sig ved, og som navnlig i Begivenhederne under Grevefeiden, da en af de
Nordiske Stater ganske ophørte at existere og da det Danske Sprog blev
470 indtrængt i den Norske Kirke og Skole, maa se et sandt Lyspunkt i Nordens
Historie. Desværre faldt det Norske Folk atter tilbage i Partikularismen, og har
indtil denne Dag med alle sine Kræfter arbeidet paa at befæste sin
Selvstendighed, eller som man nuomstunder hører det betegne, arbeide i
Sondringens Aand. Men hermed skal det nu være forbi. Vore Helstatsmænd
475 kunne naturligvis ikke bestride, at, naar det Norske Folk i Aarhundreder har
stræbt at emancipere sig fra det Fremmede og at udvikle sin indre og ydre
Selvstændighed, saa har det heri fulgt Livets Instinkt og Drift, Organismens
indre Naturlove. Men disse Naturlove skulle nu sættes ud af Kraft.
Helstatsmændene ere i Besiddelse af visse kraftige Trylleformularer, hvorved
480 Folket skal bringes til at tage Parti mod sig selv, Naturens opbyggende Kræfter
skal omgjøres til nedrivende, Organismens dannende og opretholdende Evne til
et Opløsningens Princip. De ville unegtelig vise sig som meget store
Troldmænd, dersom det lykkes dem at gennemføre noget af den Opgave, som
de synes at have stillet sig. Det er vistnok et vanskeligt Kunststykke at seile paa
485 Vandet paa tunge Møllestene; men det er et endnu vanskeligere Kunststykke, at
drive et stort Værk igjennem ved Hjælp af Livslede, at gjøre Folket til Interessent
i sin egen Haan, og at bygge en stor Fremtid, en rig Udvikling paa Selvforagt og
en buddhistisk Dødstilbedelse. - Vi skulle nu noget nærmere underfølge hine
Trylleformularer, og vi ville maaske finde Grund til at anbefale vore
490 Helstatsdoktrinære at beflitte sig i Tide paa en lignende Resignation som den
Mahomed ved en vis Leilighed skal have vist. Det fortælles nemlig i Koranen, at
Mahomed engang, da hans Tilhængere opfordrede ham til at gjøre et Mirakel,
raabte til Bjerget, at det skulde komme hen til ham. Men Bjerget kom ikke, og
se! Mahomed gik da selv hen til Bjerget. De Rettroende beundre meget denne
495 Prophetens Visdom, og det er antageligt, at vi ville blive opbyggende ved en
lignende Visdom hos vore moderne Propheter.

Det siges og gjentages saa ofte, at der er rimeligvis dem, som tro derpaa, at de
500 smaa Staters Tid er forbi, at de smaa Nationaliteter ikke længer kunne bestaa for
sig, at de betragtes som syge Lemmer paa det Europæiske Legeme og at de ville
behandles som saadanne, dersom de ikke i Tide, ved at slutte sig sammen efter
Folkslegtskabet til større Stater og Nationer, søge at opnaa den materielle Styrke,
uden hvilken i vore oplyste Dage ingen Rettigheder respekteres. Det siges, at
505 hvad der er foregaaet i Italien og Tydskland afgiver det Mønster, som Nordens
Folk maa stræbe at følge, medmindre vi ville udsætte os for, at Europa fælder
Fordømmelsesdommen over os, i retfærdig Harme over at vi fremture i en
uforbederlig Fredsommelighed og ikke ville være andet end hvad vi ere: smaa
Folk og smaa Stater uden Fordring paa andet end paa at bestaa og udvikle os saa
510 godt vi kunne. Vi skulle et Øieblik forudsætte, at Forholdene i Tydskland og
Italien virkelig ere analoge med Forholdene i Norden, at det altsaa var særskilte
Nationaliteter, som i Italien sluttede sig sammen til en Stat, at det er særskilte
Nationaliteter, der nu indlemmes i Preussen ved den Bismarckske Blut- und
Eisenpolitik, som ogsaa hos os har fundet begeistrede Beundrere blandt de
515 skrøbelige Doktrinære, der anraabe Himmelen om at sende Norden en ny
Bismarck, ved hvem det Universalmiddel, hvortil Doktrinarismen altid til
syvende og sidst rekurrerer, kunde bruges i Anvendelse mod de nordiske Folks
naturlige Følelse og sunde bonsens. Vilde det, endog under hin Forudsætning,
være andet end en metaphysisk Absolutisme, der i Politiken ganske svarer til den
520 tidligere omtalte Pragmatisme i Historien, idet begge, for at gennemføre sine
Satser, kræve en Supprimeren en masse af aabenbare Kjendsgjerninger, om man
gik ud fra, at hvad der kan og bør gennemføres i Italien eller Tydskland ogsaa
kan og bør gennemføres i Norden? Hvis det ikke var forbunden med større
Omstændigheder at generalisere i Politiken, vilde Herman von Bremenfeld ikke
525 have havt saamegen Uret i at mene at man kan blive bekvem til at forestaa det
største Land ved at gjennevlæse en politisk Nachtisch eller en politisk Stokfisch.
Men den gode Kandestøbers Skjæbne kan vise os noget andet, og vore moderne
Kandestøbere ville neppe være heldigere, dersom Skjæbnen beforder dem til
noget Borgermesteri. Deres Feil bestaar ikke deri, at de overhovedet lade sig lede
530 af almindelige Theorier; - thi paa de politisk-historiske Studiers Felt maa det
ligesaavel som paa de mathematisk-naturvidenskabeliges være Formaålet, at
komme til stedse mere omfattende Generalisationer; - men deri, at deres
Theorier ere byggede paa et utilstrækkeligt Grundlag, at de ere frembragte ved at
skyde en Gjenvei over Kjendsgjerningernes Mangfoldighed, ved vilkaarlig at
535 sætte ud af Betragtning som ufornuftige de Kræfter eller Tendentser, der stride
mod Theorien, istedetfor at erkjende i Historien saavel som i Naturen Udtrykket

af den almindelige Fornuft, som det ikke gjælder at korrigere, men alene at
forklare, - ved at slaa en Streg over hvad der ikke passer med Satserne istedetfor
540 at slaa en Streg over Satserne, naar de ikke passe. Den naturlige sunde Sands hos
ustuderede Folk, der aldrig have kiget i nogen politisk Stokfisk, er her tusinde
Gange at foretrække; den træffer instinktmæssigt det Rette, og, ligesom det paa
andre Felter har vist sig, at den sande Videnskab stemmer bedre overens med
545 vistnok paa det historiske og politiske Felt en virkelig positiv Videnskabelighed
ingenlunde komme til at føre Krig mod Folkets naturlig Instinkter og Følelser,
men derimod snarere mod den nu grasserende politiske Doktrinarismus, der har
opgivet Somnambulismens Sikkerhed uden at have opnaaet den klare
Bevidstheds.

550 Det er bleven sagt at Menneskets Higen efter Symmetri og Uniformitet er
Moder til de skønneste Opdragelser, men ogsaa en frugtbar Kilde til
Vildfarelser. Den har været og vil være dette sidste i desto højere Grad, jo mere
kompliceret eller jo mere specielt det Stof er, som Videnskaben søger at tilegne
555 sig. I Mekanik og Astronomi, hvor de almindeligste og følgelig enkleste
Forholde behandles, er det muligt at bygge de mest omfattende videnskabelige
Generalisationer paa et lidet Grundlag af erfaringsmæssigt givne Satser og man
kan her fra et Par bekjendte Tilfælde med største Sikkerhed drage Slutninger
med Hensyn til alle øvrige af samme Art. I Physik og Chemi er denne Sikkerhed
560 allerede betydelig indskrænket; Phænomenerne ere her mere specielle, afhængige
af flere Betingelser og følgelig undergivne flere Modifikation; det er saaledes
fra Chemien bekjendt, at en ringe Forandring med Hensyn til Varme eller
Lufttryk eller de øvrige ydre Betingelser, under hvilke et Stof fremstilles, kan
forandre det i en ganske væsentlig Grad med Hensyn paa Farve, Konsistens og
565 andre physiske Egenskaber. I Studiet af den organiske Verden er man i endnu
langt højere Grad udsat for at tabe Traaden og gaa sig i Berg ved forhastede
Generalisationer; men allermest gjælder dette om den saakaldte moralske
Verden. Her er Stoffet saa kompliceret, Phænomenerne afhængige af en saa stor
Mangfoldighed af ydre og indre Betingelser og derfor ogsaa undergivne saa
570 mange og saa dybt indgribende Modifikation, at man har tvivlet om, at de
overhovedet ere reducible til almindeligere Love, at der overhovedet lader sig
udfinde nogen Regel i den tilsyneladende regelløse Mangfoldighed. Denne tvivl
deler jeg ingenlunde. Det er imidlertid vist, at der paa dette Felt kræves til endog
den snevreste Generalisation de mest forskjelligartede Undersøgelser og det
575 vidtløftigste Materiale. Og det er vist, at naar man uden videre slutter, at hvad

der kan og bør gennemføres i Italien og Tydskland, det kan og bør ogsaa gennemføres i Norden, da er dette, endog under den nævnte Forudsætning, en saa umethodisk og løs Snak, at den alene hører hjemme i Kandestøberes politiske Kollegier.

Men hin Forudsætning er jo desuden falsk. Piemonteserne, Neapolitanerne, Lombarderne have jo altid været betragtet og have altid betragtet sig selv som tilhørende eet Folk; Bayrerne, Hannoveranerne, Sachserne have aldrig gjort Paastand paa at være særskilte Nationaliteter. Hvorledes havde ogsaa, i modsat Fald, de italienske Enhedsmænd eller Gothaerne i Tydskland kunnet paaberaabe sig Nationalitetsideen til Fordel for sine Bestræbelser? - Jeg veed vistnok, at vore Helstatsmænd stundom have gjort det samme; men dette ser mest ud til at være en Spøg af samme Art, som naar Fouché sagde om Talen, at Mennesket havde faaet den for at skjule sine Tanker, eller som naar en nyere fransk Statsmand forklarede det saakaldte Non-interventionsprincip derhen, at det er det Princip, i Kraft af hvilket man intervenserer overalt hvor man finder for godt.

En af Helstatsmændenes Ledere har ogsaa her i Samfundet udviklet en Opfatning af den nyere Tids politiske Udvikling, der bedre stemmer med Helstatspolitikken, idet den ligefrem underkjenner Nationalitetsprincipets Betydning og betragter de moderne Nationalitetsbestræbelser som en Bagevje, i hvilken vi til al Ulykke er geraaden ind. Ifølge denne Opfatning skulde den stigende Kultur medføre, at de nationale Adskillelser efterhaanden bortfalde og at Europas Folk smelte sammen efter en af Slægtskab og indre og ydre Overensstemmelse bestemt Orden. Vistnok blev dette nærmest gjort gjældende med Hensyn til os Smaafolk, hvis Opløsning betragtedes som nærforestaaende; men det antydedes dog tillige, hvad der heller ikke var mere end den skyldige Konsekvens, at Opløsningen siden vil gaa videre og at den fremadskridende Udviklings Maal er, at Europas Folkeslag blive en "gleichblökende Heerd", et "poussière mouvante" eller en chinesisk Myretue. - Der kan naturligvis ikke være nogen Tvivl om, at en saadan Opfatning ikke er skikkaet til at vinde almindelig Indgang, og der er vistnok Grund til at forundre sig over, at en Videnskabsmand vil tilegne sig et fladbundet Ræsonnement, der alene synes at passe i kosmopolitiske Probenreuters og Handelsreisendes Mund. Men denne Opfatning er dog, saalidt som nogen anden, endog kun blandt Probenreutere gjængs og gangbar, aldeles grebet ud af Luften, og jeg vil saameget hellere omtale den noget nærmere, som jeg i Sammenhæng dermed kan komme til at udvikle, hvorlunde al Slags Helstatspolitik i vore Dage, den nordiske inklusive, ogsaa

derved aabenbarer sig at være en Bagevje, at den kommer i Strid med Nationalitetsprincippet, der i Virkeligheden er den dominerende Ide i Europas nyere Politik, fordi den er en naturlig Konsekvents af hele den moderne Tids politiske og sociale Udvikling.

620

Vor tydske Landsmand Henrik Steffens har sagt: "Die Einheit Aller ist das Höchste, aber sie ist nur durch die volle Sonderung, durch die Persönlichkeit, möglich." Denne Sats ser paradoxal ud, men udtaler dog en dyb og uomtvistelig Sandhed. Det Hele udvikler sig gennem det Enkelte, Samfundet gennem
625 Personligheden, Menneskeheden gennem de nationale Forskjelligheder; Fællesskabet gaar jevnside med Sondringen, og begge ere kun de to modsatte Sider af den samme Udvikling. Det er den store Antinomie, som man maa tage med, naar man vil betragte Historien i videnskabelig, og ikke i en forudfattet Partimenings Aand. Kun en chimærisk Metaphysik, ikke Videnskaben stiller
630 Kjendsgjerninger op imod hinanden og slaar en Streg over nogle til Fordel for andre i Kraft af Modsigelsens logiske Princip. Naar man derfor henviser til de vilde eller halvvilde Stammers Isolation og i Modsætning dertil peger paa Nutidens Jernbaner, Dampskibe og elektriske Telegrafer, naar man udhæver den stadigt tiltagende Samfærdsel mellem Europas Folkeslag, deres stadigt
635 voxende Lyst og Evne til at lære hverandre at kjende og optage af hverandres Indhold og Ideer, og heraf slutter, at det er Fællesskabet, som udvikler sig, saa ser man kun den ene Side af Sandheden, og, naar man alene vil anerkjende denne Fællesskabets Udvikling som den rette fremadskridende Strøm og konstruerer Fremtiden i Overensstemmelse hermed, da er man inde paa den magtesløseste
640 Doktrinarismus. Ogsaa paa andre Felter end det historisk-politiske er en saadan Doktrinarismus, - eller hvad man i de exakte Videnskaber pleier at kalde systematiske Ideer, - kjendt og frygtet. Den menneskelige Aand har, som det er blevet sagt, en utaalmodig Higen efter at bringe Eenhed og Symmetrie i Alt, hvad der er Gjenstand for dens Betragtning, og, naar en vigtig, men dog partiel
645 Sandhed er opdaget, giver den ofte denne Higen frie Tøiler og bygger paa Grundlag af den partielle Sandhed et System, i hvilket der hersker den fuldstændigste Symmetrie og Eenhed, men i hvilket Naturen er lemlæstet og Sandheden tjener til Støtte for de skadeligste Vildfarelser; efterat Harvey t. Ex. havde opdaget Blodcirkulationen, opstod der en Skole af Physiologer, hvis Lære
650 gjorde Mennesket til et Slags hydraulisk Maskine, idet alle Phænomener i det menneskelige Legeme førtes tilbage til Loven om Blodets Omløb. Men i Naturvidenskaberne, i hvilke Observationen har en saa slaaende Magt og Fordommene ikke kunne være af de dybt rodfæstede, formaa deslige

655 systematiske Ideer ikke at holde sig længe mod de aabenbare Kjendsgjæringer;
det falder ikke Physikeren ind at dele Kræfterne i onde og gode eller legitime og
illegitime, og han tager ikke Parti for nogle af dem imod de øvrige. Paa det
historisk-politiske Felt derimod støtter den eensidige systematiserende
Bestræbelse og den blinde Partifanatisme hinanden gjensidig. De, som give sig af
660 med Studier af Historien, gjøre i Regelen dette i den Hensigt at finde
Argumenter for en allerede tidligere opgjort Mening, og de ere da ogsaa som
oftest forsynede med saadanne Skylapper, at de kun se, hvad der passer i deres
Kram, og ere blinde for alt andet. Heraf kan det forklares, at en Theorie som
den her omtalte endnu finder Tilhængere og Forsvarere blandt videnskabeligt
665 dannede Mænd, skjønt den strider mod aabenbare og alment bekjendte
Kjendsgjæringer.

Det ser ud til, at man tror at have bibragt hvad man nuomstunder behager at
kalde Partikularisme, det vil sige: den ubetingede Fastholden af en Nationalitets
670 Ret og Evne til fuld Selvstændighed, hvad enten den er stor eller liden, et føleligt
Hug, naar man taler om Kantönli-Aand, Næsses kongevæsen og Vildes eller
Halvildes Stammesplittelse. De, som heri kunne finde noget Træffende, vise
kun, at de ikke ville have ondt af at studere sin historiske ABC om igjen. Det er
fuldkommen sandt, at de Vilde i Regelen ere splittede i mangfoldige smaa
675 Stammer, der hade hverandre paa det grundigste og føre uophørlige Krige med
hverandre. Men det er ogsaa sandt, at den indre Forskjel mellem dem er ligesaa
liden, som den ydre Splittelse er stor. Naar Vilde, der ere blaat tatoverede og
bære Pinder i Næsen, møde Vilde, der ere rødt tatoverede og have Pinder i
Ørene, ender det gjerne med blodige Slagsmaal. Men, hvad der adskiller dem, er
680 dog væsentlig kun Tatoveringens Farve eller Mønster og den forskjellige
Anbringelse af Pinder, Koraller eller andre Prydelser. Her vilde saaledes være et
taknemmeligt Felt for en amalgamistisk Politik; thi hvis det kun lykkedes at faa
rettet paa hine Ubetydeligheder, hvad der ikke kunde være uoverkommeligt,
ville der være tilveiebragt en fuldstændigt Eenhed. Nutidens Franskmænd,
685 Tydskere eller Englændere derimod kunne trods den nationale Forskjel omgaaes
paa det venskabeligste, færdes fredeligt mellem hverandre og ere forbundne ved
en Mangfoldighed af fælles Ideer, fælles Interesser og Bestræbelser. Men hvilket
gabende Svælg adskiller dem ikke paa den anden Side med Hensyn paa
Livsanskuelse, Smag og Karakter. Det er et Svælg, over hvilket ingen Jernbane
690 fører eller nogensinde vil komme til at føre. Med andre Ord: det er en
Absurditet at nævne de Vildes Stammer i Forbindelse med det moderne
Europas Nationaliteter. Nationaliteten er et Kulturens Organ, igjennem hvilket

denne udvikler sig, og som altsaa ogsaa udvikler og befæster sig i og med denne;
695 den er en aandelig Magt, en Sum af eiendommelige Kulturpaavirkninger,
historiske Minder og Naturindtryk, der er bleven til en selvbevidst Sjæl ved at
samles i et Brændpunkt.

Paa samme Maade som den almenmenneskelige Kultur har udviklet sig gennem
700 Sondringen i Nationaliteter, vil man ogsaa finde, at Staten og Samfundet har
vundet Styrke og indre Sammenhæng gennem Individernes Sondring. Jo
længere man gaar tilbage i Tiden, jo løsere er Samfundenes Bygning, jo hurtigere
se vi at Stater dannes og falde sammen. Men, idet Individernes Aggregattilstand
er løsere, er ogsaa deres indre Sondring ufuldkomnere; i Oldtidens Samfund er
705 Kohæsionen mellem dem svag, men de er dog kun Atomer, de betyde intet for
sig; de have ingen virkelig selvstændig Existents; de betragtes og behandles som
Numere, som en Eiendom, en villieløs, inert Masse; de have ingen eller faa
Rettigheder, og følgelig (det ene forudsætter nødvendig det andet) faa eller
ingen Pligter; Samfundet er væsentlig mekanisk sammenføiet, og Staten hviler
710 paa Tvang, som er den svageste og usikreste Grundvold at bygge paa. Man kan
derfor sammenfatte den moderne Tidsalders sociale og politiske Udvikling i eet
Udtryk ved at sige, at det er Individets Emancipation og Løftelse til Rang af
selvstændig Personlighed. Dermed har man ogsaa udtrykt Samfundets
Overgang til en sand og levende Organisme, Statens Overgang fra en
715 Tvangsanstalt til en Retsstat. Personlighedsprincippet er den moderne Verdens
centrale Idée, og Demokratiet er Udtrykket for Personlighedens fuldstændige
Emancipation. Vor Tidsalder er med Føie kaldt den demokratiske, og den
aabnes ogsaa med Menneskerettighedernes Proklamation. Folket skal være
souveraint, enhver Magt skal udgaa direkte fra den, fordi den ellers vil være eller
720 føles som en Tvang, det vil sige: Folket skal bestaa af frie Personligheder, hvis
Ret til Selvstændighed og eiendommelig Udvikling er ubetinget og
ubegrændset, og hvis spontane Tilslutning er Staten, hvis aandelige Fælledekskab
er Samfundet. Først derved kan Stat og Samfund vinde den rette Styrke.

725 Men Demokratiet, som betyder den individuelle Personligheds Frigjørelse fra
enhver ydre Tvang, maa ogsaa betyde Nationalitetens Emancipation og Ret til
en ubetinget Selvstændighed. Naar man kalder Nationaliteten en ny og høiere
Personlighed, er dette mere end et Billede. Nationaliteten er ingen blot
Abstraktion; den har i visse Maader en ligesaa real Existents som Individet, den
730 voxer og udvikler sig som dette og har som dette et bankende Hjerter og en
arbejdende Hjerne. Hvad er Individet, - det som Tydskerne kalder das Ich, -

uden en Mangfoldighed af Atomer og Kræfter, som ved sin Konsensus eller Konvergens mod et fælles Punkt fremkalder den Følelse af Enhed og
735 Sammenhæng, der er den individuelle Tilværelses Princip? Paa samme Maade frembringer en tilstrækkelig Konvergens af individuelle Kræfter i Nationaliteten et nyt, selvbevidst Væsen, ligesom Lysstraalerne ved at samles i et Brændpunkt meddeles et nyt Liv og en ny Evne til at lyse og varme. - Nationaliteten er altsaa en høiere Personlighed, der forholder sig til hele den oplyste Menneskehed som
740 den individuelle Personlighed til Samfundet, og Demokratiet løser kun den ene Halvdel af sin Opgave, naar det emanciperer de individuelle Personligheder og paa deres spontane Tilslutning grunder det sande organiske Statssamfund; den anden Halvdel af dets Opgave er at gennemføre Nationalitetsprincippet og paa Grundlag af alle Nationaliteters, de smaaes saavel som de stores, ubetingede og
745 ubegrænsede Ret til Selvstændighed og deres derved betingede fri Tilslutning at bygge en varig Folkeret, en sand organisk Sammenhæng mellem Europas oplyste Folkeslag. - Saalænge Kongedømmet eller en aristokratisk Samfundsklasse udgjorde Staten, kunde denne i sit Omraade og sin Udvikling være uafhængig af Hensynet til de forskjellige Nationaliteter; thi de arvelige
750 Fyrstehuse og de adelige Klasser stode udenfor Folkene og delte ikke deres nationale Karakter. Men, jo mere Demokratiet udvikler sig, jo mere Folket bliver en Magt i Staten, jo mere maa ogsaa Race, Herkomst, Sæder, Sprog, historiske Minder faa Betydning for denne, jo mere vil det kræves af Staten at den er national, jo mere vil Nationaliteten kræve at udgjøre en Stat og jo mere vil
755 al Slags Helstatspolitik blive umulig at gennemføre.

Man kan af hvad her er udviklet skønne, hvor lidet den omhandlede amalgamistiske Theori stemmer med Tidsalderens almindelige Retning, som vel Ingen vil bestride er demokratisk, og man kan tillige skønne, hvad det vilde
760 betyde for Verdenskulturen, om den virkelig var noget mere end en blot metaphysisk Chimære, der er frembragt ved en Bevisførelse à la Erasmus Montanus og ved en vilkaarlig Supprimeren af aabenbare Kjendsgjerninger.

Nationaliteterne ere de Organer, gennem hvilken den almindelige Kultur
765 udvikler sig, og deres større eller mindre Vitalitet aabenbarer sig i deres større eller mindre Higen efter og Fastholden af Selvstændigheden -, som jo Livet overhovedet i den organiske Verden er det individualiserende, det sondrende og begrænsende, medens Raaddenheden, Døden er en Opgiven af de særlige Grændser og en Opgaaen i en høiere Enhed. Skulde altsaa hos nogen eller nogle
770 af de Europæiske Folk aabenbares en Tendents til at opgive sig selv og smelte

sammen med andre, beslægtede Nationaliteter, da maatte dette tyde paa en Raaddenhed, og saa stor er den indre Sammenhæng i den Europæiske Kulturverden, at man ikke kunde gaa ud fra, at et saadant Phænomen var af rent lokal Natur, men var berettiget til at slutte, at der forestod en almindelig Opløsning eller Decadence. Den oplyste Menneskehed har engang tidligere gennemgaaet en saadan storartet Amalgamationsproces, som den vi nu høre at Enkelte fryde sig i Haabet om, og det var i den antike Verdens Undergang. Oldtidens Folkeslag gave slip paa sin nationale Eiendommelighed, idet de bøjede sig under det Romerske Aag, og hvordan er Tilstanden, efter at denne Proces er afsluttet? - "Den sædelige Bevidsthed er brudt, Rettens Verden er lagt øde, og Despotismens Liglugt gaar gennem orbis terrarum". (Kuno Fischer).

Vi behøve nu ikke at dvæle ved deslige Skrækk billeder. Vor Tid viser ingen saadanne Tegn til Opløsning for den, som ikke af Krige og Slag eller andre ydre Begivenheder lader sin Opmærksomhed bortlede fra den ofte stille og langsomt fremadilende Strøm, som dog i al sin Stilhed er en ulige veldigere Kraft end det brusende Bølgeslag paa Overfladen. Nationalitetsprincippet er ikke blot theoretisk opstillet, men dets praktiske Gjennemførelse er et Hovedtrek i vore Dages Historie, og det vil være overflødigt at henvise til de mange aabenbare Kjendsgjæringer, som vidne om, at, hvad den nyere Tids Aand har brudt Staven over, det er ikke smaa Staters Tilværelse eller de smaa Nationaliteters fulde Selvstændighedsret, men over en Politik, som vil underordne det ene Folk under det andet eller som vil danne en saakaldet højere Enhed af adskilte, om end nok saa meget beslegtede Nationaliteter.

Enkelte af vore Helstatsmænd have ogsaa, i Erkjendelsen heraf, grebet til den Udvei at benegte, at Nordens tre Stammer ere virkelig adskilte Nationaliteter. Man ser idetmindste stundom Udtrykket "den nordiske" eller "den skandinaviske Nationalitet", hvorved den folkelige Enhed, hvorpaa en Statsenhed i vore Dage alene kan bygges, forudsættes som allerede eksisterende, - eller man hører saadanne Ytringer som at der med ligesaamegen Ret kunde tales om flere Nationaliteter i Norden som om tre, da der t. Ex. er ligesaa megen eller næsten ligesaa megen Forskjel i Sprog, Levemaade og Karakter mellem Vestlændingen og Østlændingen som mellem Østlændingen og Svensken, og da der er endnu større Forskjel mellem den Norske Fjeldbondes og den Norske Bymands Sprog end mellem denne sidstes og den Danske Bymands. - Det er et af de mange Udenværker, hvormed man omgiver den helstatspolitiske Fæstning, i Erkjendelsen af dens Svaghed. Men dette Udenværk kræver aabenbar ingen

formelig Beleiring for at tages.

At bestemme en Nationalitet ved det Eiendommelige i Sprog, Karakter, Sæder, Levemaade etc. etc. er, for at bruge et Udtryk af Wergeland, ligesom at vise en
815 Ørn i en Haandfuld Fjer. To Individer kunne være hinanden saa lige som den ene Draabe Vand den anden eller de kunne være hinandens Modsætninger i Et og Alt, i Udseende, Karakter og Tilbøieligheder; hvad der adskiller dem mere end alt dette er dog dette, at de ere sig bevidste som særskilte Væsener. To Folk kunne være paa det fuldstændigste afvigende i Sprog, i Race, i Sæder,
820 Levemaade, Karakter; alt dette har intet at betyde, det er ingen Sondring som forslaar mod den, der vil ligge deri at de have en udviklet national Bevidsthed. - Der er meget Fællesskab, megen Overensstemmelse mellem Nordens tre Folk. De have et fælles Udspring, de komme paa det nærmeste overens i Hensyn paa Sprog, Karakter og indre Udvikling, de have mange og betydningsfulde fælles
825 Minder. Paa den anden Side er dog i Hensyn paa Historie og indre Udvikling det for hvert enkelt Særlige langt overveiende over hvad der er fælles for dem alle tre, og herfor kan anføres et Bevis, der vil være slaaende, nemlig dette, at, medens Norges, Sveriges og Danmarks Historie er skrevet mange Gange, har endnu Ingen forsøgt paa at give en sammenhængende Nordens Historie. Saavidt jeg
830 skjønner vilde ogsaa et saadant Værk enten blive en blot og bar Kompilation uden al videnskabelig Enhed, eller det maatte indskrænke sig til at behandle Stoffet i en overordentlig almindelig og abstrakt Form. Men alt dette er det mindre Væsentlige: Hovedsagen er, at Nordmænd, Svensker og Danske altid have betragtet sig og følt sig som tre særskilte Folk, og at denne Følelse fremdeles
835 er levende hos alle, undtagen maaske hos de Faa, i hvem en Doktrins Tyranni har tilintetgjort al sund Sands. Kulturen har ikke udslettet de Grændser eller den Forskjel, som laa begrundet i Landenes Natur og oprindelige Stammeforholde. Og hvad Kulturen ikke tilintetgjør, det udvikler den. Hvad der var Stamme eller Folk, er bleven Nationalitet; hvad der var tilstede som oprindeligt Naturanlæg
840 eller Betingelse, har udviklet sig til folkelig Individualitet og Bevidsthed, og denne forbinder paa den ene Side Nordens tre Folk langt inderligere end det tidligere større Fællesskab i Sprog og social Karakter, men sonder og adskiller dem paa den anden Side langt dybere og langt ugjenkaldeligere end Fortidens Had, Fordomme og Isolationsbestræbelser. - Denne Bevidsthed kan ikke tage
845 feil naar den opstiller tre Nationer i Norden; thi den er selv det bedste Bevis, eller rettere den er selv det Faktum, der skal bevises.

Altsaa vi ere, trods det uminnendelige Fællesskab med Svenskerne og

850 Danskerne, dog en fra disse særskilt Nationalitet. Og lad os dernæst fastholde, at en Nationalitet er, ikke i figurlig, men i Ordets egentlige Forstand et Individ, en Personlighed: hvorledes maa vi, fra dette Standpunkt, dømme om det Helstatsprogram, der nuomstunder, fra visse Hold, anbefales os til Gjennemførelse? - Det er Dem vistnok alle bekendt, mine Herrer, hvilke

855 Indrømmelser Enhedsskandinavierne, i mere eller mindre omsvøbsfulde Udtryk, erklærer at Norge maa finde sig i at gjøre, til Opnaaelse af et sterkt Forsvarsvæsen og til "Unionens Udvikling og Befæstelse". Norge og Sverige skal med Hensyn paa de militære Anliggender og hvad dermed hænger sammen udgjøre en Helstat, der repræsenteres ved et Unionsparlament, og som det

860 tillige, og det med fuld Føie, er bleven sagt af en af Helstatsmændenes Ordførere: det er absurd at forlange, at i den samme Stat 1,700,000 Mennesker skal have ligestor Ret og ligestor Magt som 4 Millioner, eller at vente, at en saadan Ligestillen, om den fandtes bestemt i Statens Forfatning, vilde være noget andet end en virkningsløs Form, et blot og bart Skin. Med andre Ord:

865 Norge skal med Hensyn paa flere af Nationens Statens allervæsentligste og allerdybest indgribende Anliggender underordne sig Sverige. Det skal opgive en Del og det en meget væsentlig Del af sin Selvstændighed, for, som det heder, desto sikrere at kunne bevare Resten mod de ydre Fiender, der true Norden. Men nu er først Spørgsmaalet, have vi Ret til en saadan Opgivelse? Alle vi

870 Nordmænd, som nu leve, repræsentere Nationaliteten, men vi ere den ikke; vi gaa bort; men Nationaliteten har levet før os, og den vil leve efter os. Intetsomhelst Hensyn til hvad vi finde hensigtsmæssigt eller nyttigt kan derfor give os Ret til at opgive endog den mindste Del af Fædrelandets Ret og Selvstændighed; vor Forpligtelse til at bevare og udvikle denne er ubetinget og

875 ubegrændset. Vi kunne tabe den, men vi kunne ikke opgive den; det maa staa fast, og saaledes har Forpligtelsen ligeoverfor Fædrelandet altid været opfattet af den sunde, naturlige Følelse. - Og dernæst: den enkelte Personlighed har en ubetinget Ret til Selvstændighed, og med Retten følger ogsaa Forpligtelsen. Han kan opofre Formue, Arbeide, Blod; han kan gjøre med Sit hvad han vil;

880 men han kan ikke sælge sig selv, han kan ikke godvillig, utvungen afstaa nogen Del af sin Personligheds Ret, uden at hans Ære lider derved. En Slave, om han end besidder Magt og Indflydelse og er klædt i Purpur og Guld, agtes dog ikke for en Mand; han er ringere end den usleste Stodder, der er sin egen Herre. Ogsaa den kollektive Personlighed, Nationaliteten, har sin Ære, som ikke tør

885 krænkes; enhver Mand af Folket vil, idet han har Del i den nationale Bevidsthed, saares i sin Æresfølelse derved at hans Fædreland uden Modstand opgiver det, som maa være den Ærekjære det Dyrebareste, Selvstændigheden, og dette Saar

vil vedblive at værke, indtil Selvstændigheden atter er vundet, eller indtil
890 Æresfølelsen, Nationens store nervus rerum gerendarum, er paralyseret.

Det vil maaske i denne Nyttighedsphilosophiens Tidsalder forekomme
Adskillige noget donranudisk at paaberaabe sig Æresfølelsen, hvor det gjælder
ved et lidet Offer at opnaa store og indlysende Fordele. "Hvad er Æren", siger
895 Falstaff, "kan den sætte et Ben paa? Nei! Kan den sætte en Arm paa? Nei. Ergo
er den en Indbildning, et Ord, et malet Skilt". "Nei dette Ergo det var galt", har
en Dansk Forfatter sagt; "thi kan den end intet af alt dette gjøre, saa kan den,
naar den tabes, gjøre det modsatte, den kan sætte et Ben af og en Arm af, ja den
kan mishandle et Menneske værre end man gjør i Rusland og sende En til
900 Siberien." - Saaledes er det, og vore Nyttighedsapostle vise sig endog som slette
Beregnere, idet de sætte ud af Betragtning de moralske Kræfter, som de ikke
kunne tage og føle paa med Næverne, men som dog er Dampen, uden hvilken
alle de Hjul og Stænger og Tænger, som de arbeide paa at forøge og sætte i god
Stand, ville være fuldkommen virkningsløse. Jeg frygter ikke for at udtale, at det
905 Norske Folk, som har kjæmpet i Aarhundreder for at opnaa sin nuværende
Selvstændighed, vilde føle sig saaret i sin Nationalfølelse, derved at der opgaves
en, om end nok saa ringe Del af denne Selvstændighed, eller ved en, om end nok
saa partiel Underordning under Sverige; ligeoverfor Æren og Nationalfølelsen
har man overhovedet aldeles intet Prutningsmon; at opgive en Del af sin
910 Selvstændighed er fra Ærens og Nationalfølelsens Standpunkt præcist det
samme som at opgive den hele, og at ville bevare den saakaldte indre
Selvstændighed, medens man giver Slip paa Resten, er en juste-milieu-Tanke,
der hverken gjør Hoved eller Hjerter Ære, og som alene kan undskyldes derved,
at man staar paa en kras Nyttigheds-Tilbedelsens Standpunkt, fra hvilket man
915 kun er istand til at sætte Pris paa det, hvortil der i rent materiel Henseende viser
sig et Behov. Og jeg frygter ikke for at udtale, at en saadan "Befæstelse og videre
Udvikling" af Unionen som den der af en vis Fraktion blandt Skandinavierne
er opstillet som Maal for vore Bestræbelser, vil ikke styrke, men svekke de
Forenede Riger, fordi den vil svekke det Norske Folk ved at saare dets
920 Selvfølelse, som maa være frisk og freidig for at give Folket det rette
Sammenhold og den rette Opofrelsens Evne.

Der tales om vor militære Svaghed, og det heder, at det fremfor alt gjælder at
kurere denne; men det lader til, at Kuren skal være af samme Art som den
925 hvorved Jens Blok befriede sin Patient for Feber: "Han døde, det er sandt, men
Febren ham forlod". Man adderer hvad der kan udbringes af Soldater i Norge og

i Sverige og man forlanger Enhed i denne Hær som Betingelse for at den skal due noget; man taler om Brobygninger og om Pilebundter, som har en større
930 Modstandskraft end Summen af de enkelte Piles Modstandskræfter. Men man glemmer, at hvad man her har at gjøre med, ikke er livløse Ting, Stokke og Stænger, men levende Organismer, der have sine egne Love og først ved Døden ville kunne gaa op i en høiere Enhed. Livet maa have sin spontane Væxt, og hvad
935 mekanisk sammenføie, hvad der ikke organisk hører sammen. - Nationalfølelsen er ligesaa vigtig for en Hær som riflede Kanoner eller Tændnaalsgeværer; det er endnu ikke kommet saavidt med Krigsmaskinernes Fuldkommenhed, at det jo ikke ogsaa kommer noget an paa Krigernes moralske Egenskaber, og vore Soldater ville kjæmpe bedre for det Fædreland, hvoritl deres naturlige Følelser
940 knytte sig, end for et af de Lærde konstrueret grammatisk, antikvarisk eller ethnografisk Fædreland.

De Lærde ville naturligvis kalde Folkets Fastholden af det partikulære Fædreland og dets Uvillighed til at overføre sine patriotiske Følelser paa en af dem efter de
945 bedste Mønstre istandbragt høiere Enhed, Fordomme; men Folkets saakaldte Fordomme ere dog i Grunden Naturens egen Visdom, den almindelige Fornuft, som Videnskaben alene har at forklare, men ikke at føre Krig mod. Og det er en trøstelig Tanke, at disse Fordomme, netop fordi de ere en Ytring af den almindelige Fornuft, altid og allesteds have formaaet at vise tilbage den
950 metafysiske Doktrinarismes Magtbud om at, hvis det ikke er saa, saa bør og skal det være saa.

Det vil ogsaa gaa ligedan i dette Tilfælde. Der kan naturligvis ikke være nogen Tvivl om at slige Meninger, der staa i en saa bestemt Modsætning til det Maal og
955 den Stræben, der hidtil har samlet Folkets Kræfter om sig, ikke vil vinde almindelig Indgang, at de, som Trolde og anden Styggedom, ville blive til Sten ved at vise sig i Dagens Lys. Men allerede den Omstændighed, at de dog have faaet Mod til at vise sig, at de dog have formaaet at stifte Parti, fremkaldt Agitation, er betydningsfuld og tiltrænger en Forklaring.

960 Helstatsmændene skuffe sig selv, naar de tillægge sig en høiere eller renere intellektuel Karakter og tro at ledes af lutter Fornuftgrunde, medens deres Modstandere beherskes af blinde Affekter. Nei, Helstatspolitiken saavel som enhver anden Politik støtter sig i sin sidste Grund, ikke paa Argumenter, men
965 paa Affekter, Følelser, mere eller mindre ubevidste Indtryk. - Hvilke disse

Indtryk ere og fra hvilken Kilde de stamme, er det neppe heller vanskeligt at komme paa det Rene med.

970 Den beundringsværdige industrielle og kommercielle Udvikling i vore Dage har
affødt en sterk Sands for det Nyttige, det Praktiske, det Reale; hvilket er meget
godt og meget naturligt. Men hvad der ikke er godt, hvad der er en Udskeielse af
Tidsalderens almindelige Retning -, der dog som alle Udskeielser er i
Undtagelsen og ikke i Regelen, - det er, at Realismen stundom gaar over til
975 Materialisme, idet men under Realia kun synes at ville optage, hvad der i
egentligste Forstand kan telles, veies, spises, drikkes, og at Utilitarianismen, ved
paa lignende Maade utilbørligt at indskrænke Begrebet af det Nyttige, stundom
kommer til at ende med en Dandsen om Guldkalven. Det kan neppe bestrides,
at man, ved meget af hvad man ser og hører i vore Dage, faar et Indtryk af at
980 Olympens Guder ere afsatte fra sin Værdighed og maa være tilfreds med at
vende Stegespiddet i Plutus's Kjøkken.

Sterkest synes denne udskeiende Retning at aabenbare sig i England, og da
Anglomanien ligesom Spedalskheden er en af de endemiske Syger, hvormed
985 vort Folk er belagt, er det ikke mere end rimeligt, at den ogsaa har forplantet sig
hertil. I England vises der som bekjendt Rigdommen en religiøs Ærefrygt, ydes
der den materielle Magt en naiv Tilbedelse, og her er Statsøkonomi og Statistik
de mest populære af alle Videnskaber; man tæller, med ægte angelsachsisk
Energi, alting, lige indtil Haarene paa et Menneskes Hoved og Ordene i den
990 bindsterkeste Forfatters Værker. Nu er Statistik og Statsøkonomi ganske vist
meget nyttige og for en Historiker eller Politiker nødvendige Videnskaber; men
de behandle dog væsentlig kun det menneskelige Liv med Hensyn paa dets rent
materielle Side, og betragter man de sociale Forholde fra et ensidigt statistisk-
statsøkonomisk Standpunkt, kommer man let til at undervurdere Betydningen
995 af de moralske Kræfter og at glemme det Indre over det Ydre. Naar Engelske
Blade opfordre John Bull til at opsende Takkebønner til Forsynet for
Storbritanniens Fremgang og Lykke, ser man at det som oftest er Tal og lutter
Tal, der have fremkaldt den begeistrede Stemning. De opregne Tilvæksterne i
Export og Import, de udhæve den forøgede Produktion af Kul, Jern,
1000 Bomuldsvarer, Bøger og Tidsskrifter (thi ogsaa paa det literære og kunstneriske
Felt gjør den masseagtige Betragtning sig gjældende), og Fryden over de af
Millioner bugnende Talkolonner levner neppe Rum til en flygtig Tanke paa
saadanne Forholde, i hvilke Fremgang eller Tilbagegang ikke godt lader sig
udtrykke i Tal og som maaske vilde vise, at al denne Produktion, al denne

Fremadskriden ogsaa har sine mørke Sider. Man er ikke blind for Proletariatets Usselhed og Talrighed, for den uhyre Ulighed i Kaar og den deraf følgende Egoisme og Mangel paa moralsk Sammenhæng, der har udviklet sig jevnside med den mægtige Industri og de store Kapitaler; men et Samfunds væsentlige Opgave er jo dog at tjene Penge, at gaa fremad i materiel Magt, og naar denne Opgave er løst og løses saa glimrende, vilde det være ligesaa urimeligt at dvæle ved disse Skyggepartier som at klage over at Rosen har Torne eller Kornet Avner.

Fra et saadant Standpunkt vil man naturligvis finde, at en liden Stat, et lidet Samfund ikke kan føre andet end en ynkelig Tilværelse, og det er ikke mere end rimeligt, at en fuldblods Angloman, der har tilegnet sig den materielle Fremskridtsaand og er gennemtrukket af Statistik og Statsekonomi, føler sig høist ulykkelig over at tilhøre et lidet, fattigt Samfund, og gjør de mest fortvivlede Forsøg paa at løbe ud af sit eget Skind. Naar man betragter Samfundet som et Slags Aktieselskab, hvis Formaal er at tjene Penge, er det ganske naturligt, at man, i en Tidsalder, da Konkurrencen er saa levende som i vor, ikke kan slaa sig tiltaals med en liden Driftskapital, men søger at faa Selskabet udvidet, om det endog skulde koste Eisen og Blut. Naar man bedømmer Verdien og Betydningen af et Folks Aandsliv efter Massen af de hvert Aar udkommende Bøger og Aviser og efter Størrelsen af det læsende og kjøbende Publikum, vil man let finde ud, at et lidet, fattig Folk heller ikke i aandelig Henseende har eller kan opnaa nogen "raison d'être". Og, naar hertil kommer det overvældende Indtryk af den moderne Krigsførsels Hurtighed og af Krigsmateriellets forøgede Betydning, er det undskyldeligt, om svage Sjæle gribes af en Frygt og Bæven, der krystalliserer sig i den formidable Sats, at vor oplyste Tidsalders Aand har brudt Staven over de fredelige smaa Samfund, og at denne Frygt naar en saadan Høide, at den har en lignende Virkning, som Kanonfeberen stundom skal have, idet det har hændt, at Soldater have foretrukket at tage Livet af sig selv fremfor at udsætte sig for at tabe det i en ærlig Kamp.

Men vi ville ikke glemme, at Europa er gaaet frem og gaar frem i andre Retninger end i materiel Velstand og masseagtig Produktion, at den stigende Oplysning medfører en stigende Humanitet. Vi kunne ikke tro, at der forestaar os en ny Næverettens Tidsalder, i hvilken en god Sag og den aandelige raison d'être er magtesløs ligeoverfor Tændnaalsgeværer og riflede Kanoner. Den europæiske Politik befinder sig i en Overgangstilstand, idet en ny Folkeret er

- 1045 ifærd med at danne sig, og det er ikke mere end rimeligt, at under en saadan Overgangstilstand de nye Principer, før de have vundet tilstrækkelig Klarhed og Fasthed, kunne tjene som Skalkeskjul for en røversk Eisen- und Blutpolitik; men man maa have tilegnet sig en forunderlig mistrøstig Opfattelse af Menneskeslægtens Udvikling, for at tro, at det er denne Politik, hvem
- 1050 Fremtiden tilhører, eller for at tvivle om, at den aandelige Magt, der bor i en selvstændigt udviklet Nationalitet, nuomstunder, trods de store Monarkiers stigende materielle Overmagt, har mindre at frygte end nogensinde tidligere og i Fremtiden stadig vil blive mere og mere tryg.
- 1055 Vi ville ydmygt erkjende, at vi ere et lidet, fattigt Folk. Men det er at gaa til den modsatte Yderlighed af den naive Selvtilfredshed og det skrydende Hovmod, som man tidligere pleiede at tillægge os, naar Enkelte nuomstunder drive Ydmygheden saa vidt, at de mene at vi bør opgive at drive en selvstændig Forretning som Stat og Nation og derimod søge Tjeneste hos et andet Folk. Den
- 1060 Sats, at, jo rigere et Land er, jo bedre egner det sig til en selvstændig Kulturudvikling, er ingenlunde saa ubetinget gyldig, som man stundom synes at forestille sig; Erfaringen har vist, at der i denne Henseende er ikke blot et Minimum, men ogsaa et Maximum, udover hvilket Kulturen ikke rigtig vil trives, og heraf kunde der maaske udledes nogen Trøst for vore Mismodige,
- 1065 saafremt de ikke mene, at en Nation udelukkende gennem store Armeer erhverver en Ret til Selvstændighed, som Verden vil respektere. Vort Lands Fattigdom gjør os det ganske vist i mange Henseender vanskeligt at følge med i den moderne Kulturs hurtige Fremadskriden; men skulde den ikke ogsaa have sine gode Sider? Skulde ikke et lidet Samfund være bedre skikket end et stort til
- 1070 at udvikle visse Egenskaber, som Kulturen ogsaa har Brug for, skulde der ikke blandt de mange Opgaver, som denne stiller, ogsaa være nogle, som en liden Stat netop paa Grund af sin Lidenhed bedre og [sikrere] kan løse end de store, medens den maa ligge bagud med Hensyn til saamange andre?
- 1075 Naar vi klage over Norges magre Jordbund, saa bør vi ikke glemme, at det er denne Magerhed vi skyldte vor Frihed og vort Samfunds demokratiske Karakter. Jo rigere et Land er, jo hurtigere dets materielle Udvikling har været, jo stærkere er ogsaa Uligheden i Formuens Fordeling og øvrige Kaar fremtraadt, og denne Ulighed har overalt været Kilden til de dybeste gribende Brøst i Samfundene; -
- 1080 dette er en Kjendsgjerning, som ikke kan bestrides og som viser, at, om man i Processen mellem Plutus og Penia end ikke kan komme til et for den sidstnævnte saa gunstigt Resultat som Holberg er kommet, saa kan man dog

1085 heller ikke afgjøre den saa ubetinget til Fordel for Plutus som vore moderne
Nyttigheds mænd gjøre.

Vi blændes ved Glandsen af den rige materielle Udvikling og den storartede
literære og videnskabelige Produktion hos Europas Hovedfolk, og vi føle os
stundom mismodige over vor egen ubemærkede Ringhed. Dette er ganske
1090 naturligt; men vi bør ikke lade en saadan Følelse faa Magt over os og derved
henføres til den syge Tro, at Kulturen, idet den stiller stigende Fordringer til den
materielle Evne, har brudt Staven over de smaa Samfund, og at disse ikke kunne
bedre opfylde sin Bestemmelse end ved at opgive sig selv. Historien har hidtil
netop givet den trøstelige Lære, at et Folks Lidenhed og materielle Svaghed
1095 ingenlunde er til Hinder for at det kan udfylde en hæderlig Plads i
Verdensudviklingen. "Det er i de smaa Stater", siger Turgot, "at de sunde
Regjeringsprinciper have udviklet sig, at Ligheden er bevaret og at den
menneskelige Aand har gjort de mest betydningsfulde Fremskridt" - Meget og
Mangt kan være forandret, af mange Grunde kan den aandelige Udvikling
1100 nuomstunder kræve et forholdsvis bredere materielt Grundlag end tidligere;
men de Forholde, der i Oldtiden gjorde de smaa Stater til Frihedens Vugge og
Tilflugtssted, ere dog fremdeles tilstede.

I de større Stater er der i Regelen større lokale Forskjelligheder i Natur og
1105 Folkelighed, tildels ogsaa i Historie, end i de mindre. Her er altsaa eller har været
en stærkere Divergents, en stærkere Stræben udfra hverandre af Statens
Elementer. Men deraf flyder, at Regjering og Embedsmagt, der er Organet for
Statens Enhed, i de større Stater maa naa en højere Grad af Udvikling: disse
kunne alene holdes sammen ved den strammeste Centralisation. Englands
1110 Exempel beviser ingenlunde det modsatte. I Størstedelen af det moderne
Europa er Lehnsadelen, som i Middelalderen var Staten og det Baand, der holdt
Samfundenes divergerende Elementer sammen, bleven afløst af Bureaukratiet,
og i Stedet for den sociale Trældom er traadt en stærk Politimyndighed. I
England alene er Aristokratiet for en væsentlig Del bleven bevaret; men, naar
1115 dette falder, naar det sociale Aag, hvorunder Adelen hidtil har holdt det
Engelske Folk, er ophævet, vil der ogsaa her kræves en langt strammere
Centralisation og en langt stærkere Politimyndighed for at holde Staten
sammen.

1120 I de smaa Samfund derimod kan Selvstyrelsen udvikle sig uden at blive farlig for
Samfundets Enhed, her er de Baand, som Staten kræver, i langt ringere Grad

trykkende for den individuelle Selvstændighed, og denne Betragtning vil lade os
øine Muligheden af at Nordens Folk atter, uden nogen Eisen- und Blutpolitik,
1125 ved at følge den naturlige Udviklings Gang, kunne faa en Betydning for Europa
af samme Art som den de allerede tidligere have havt. - "Jornandes har kaldt
Norden "Humani generis officinam", siger Montesquieu, "jeg vil heller kalde det
Værkstedet for de Instrumenter, der skulle bryde de Lænker, som smedes i
Syden."

1130

Og, medens vor Lidenhed befrier os fra Trykket af en stærk Centralisation og er
den gunstigste Betingelse for Udviklingen af den individuelle Selvstændighed,
giver den Omstændighed, at Nordens tre Folk ere tilstrækkelig forskellige til at
hver paa en eiendommelig Maade bearbejder det almindelige Kulturstof, og paa
1135 den anden Side dog saa nær overensstemmende, at de kunne staa i en mere
uophørlig og mere levende Vexelvirkning end der finder Sted mellem Europas
øvrige Nationer, et Slags Erstatning for den manglende Evne til at berede et
tilstrækkeligt materielt Grundlag for en alsidig og blomstrende Kulturudvikling.
Jeg finder saaledes ingen Grund til at klage over, at Naturen og Historien nu
1140 engang har villet det saa, at der skulde være tre Folk i Norden og ikke et; jeg
finder tvertimod Grund til at tro, at Historien og Naturen her som sædvanligt
har været visere end den metaphysiske Doktrinarisme.

*

1145

Hvad der nu er sagt, antager jeg vil være tilstrækkeligt til at vise, at den Art af
Skandinavisme, der i den seneste Tid er bleven prædikeret fra visse Hold,
allermindst hører hjemme i Studenterverdenen. Den er udgaaet fra en
Modløshed, der ikke kan tiltale den freidige Ungdom. Den tilhører en
1150 materialistisk Opfatning af Livet og Samfundet, medens Studenterne fremfor
andre skulle være Idealitetens Repræsentanter. Og den er ligesaa forskellig fra
den Skandinavisme, der hidtil har fundet Sympathi i den akademiske Verden,
som Torquemada's Christendom vare forskellig fra Fénélon's.

1155 Det er at bryde Staven over den skandinaviske Ide at stille den i Modsætning til
vort Folks Selvstændighed og nationale Udvikling. Det er vor Pligt at slutte os til
denne, at bevare og forsvare vor fulde politiske Selvstændighed; men vi ville ikke
destomindre tro paa den skandinaviske Ide saaledes som man hidtil ha troet paa
den. Det kan og bør være vor Overbevisning, at den frivillige Tilslutning mellem
1160 Nordens Folk vil blive desto stærkere og inderligere, jo mere hvert enkelt blandt

dem har gennem den nationale Udvikling bragt sit eget Indhold til Bevidsthed, jo mere det føler sig sikker i sin Selvstændighed. Hvis den skandinaviske Ide ikke kunde realiseres uden gennem Tvang eller gennem en Opgiven af vor politiske
1165 Selvstændighed, maatte vi give slip paa den. Vor Forpligtelse ligeoverfor Fædrelandet er ubetinget, og Fædrelandet er noget Givet, vi kunne ikke omgjøre det eller vælge et andet. Hvad enten det er fattigt eller rigt, stort eller lidet, er vor Forpligtelse den samme, og vor Kjærlighed til dets Ære og Selvstændighed bør være den samme.

1170 *) Med Hensyn til de Fakta, hvortil denne Opfatning støtter sig, henviser jeg til mine i Nordisk Universitets-Tidsskrift indrykkede Afhandlinger om "Norge under Foreningen med Danmark".

1175 **Kilde**

Birkeland, M og Johan Ernst Sars: To Foredrag om Skandinavisme og Norskhed, Christiania 1867, s.19-61.

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/om-den-nyeste-nordiske-helstatspolitik>